

DIARIEKORT- LÄNSMUSEET VÄSTERNORRLAND

Diariernr: 2007/00350 In/ut: IN In/ut datum: 2007-05-02 Status: *ØA*
 Dossie: 23 Handl 1: BE Handl 2: Enhet: S

Avs/Mott:
 Schibbye Landskap AB
 Gånsvik 186
 871 93 Härnösand

Ärendemening:
 Program för mark och miljö med anledning av ny utescen på Murberget

Fastighet:
 Socken: Kommun:
 Övrigt:

Utan åtgärd: ☐ Sign: _____ Avslut datum: *070505* Sign: *Si-s*

In:	Ut:	Korrespondens:	Avs/Mott:
2007-02-01		Offert	Schibbye Landskap AB

2007-05-02	Beställning av program för mark och miljö	Schibbye Landskap
------------	---	-------------------

Öltern

070201

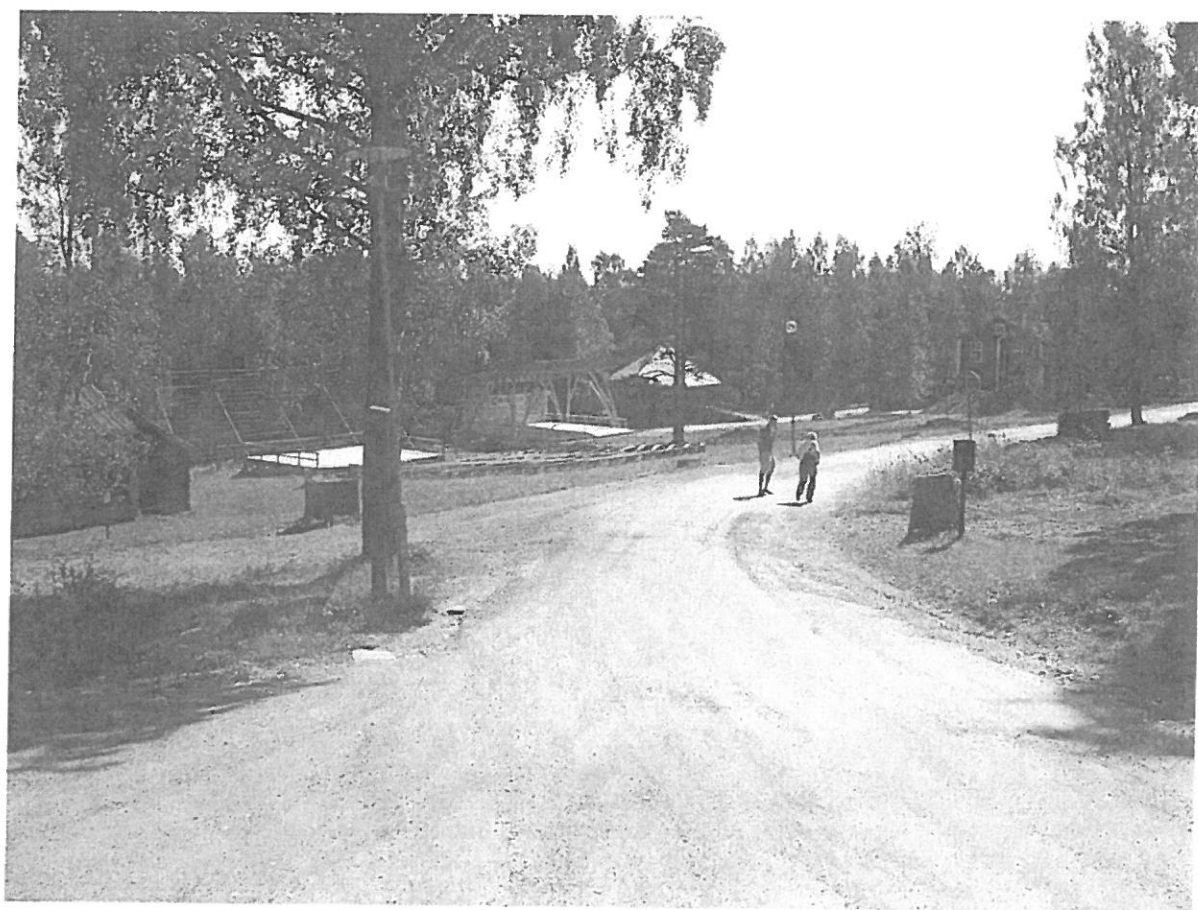
Beställning i skriftligt

070502

Slutgitt

FRILUFTSMUSEET MURBERGET – MARK OCH MILJÖ

Program för underhåll och upprustning april 2008

Innehåll

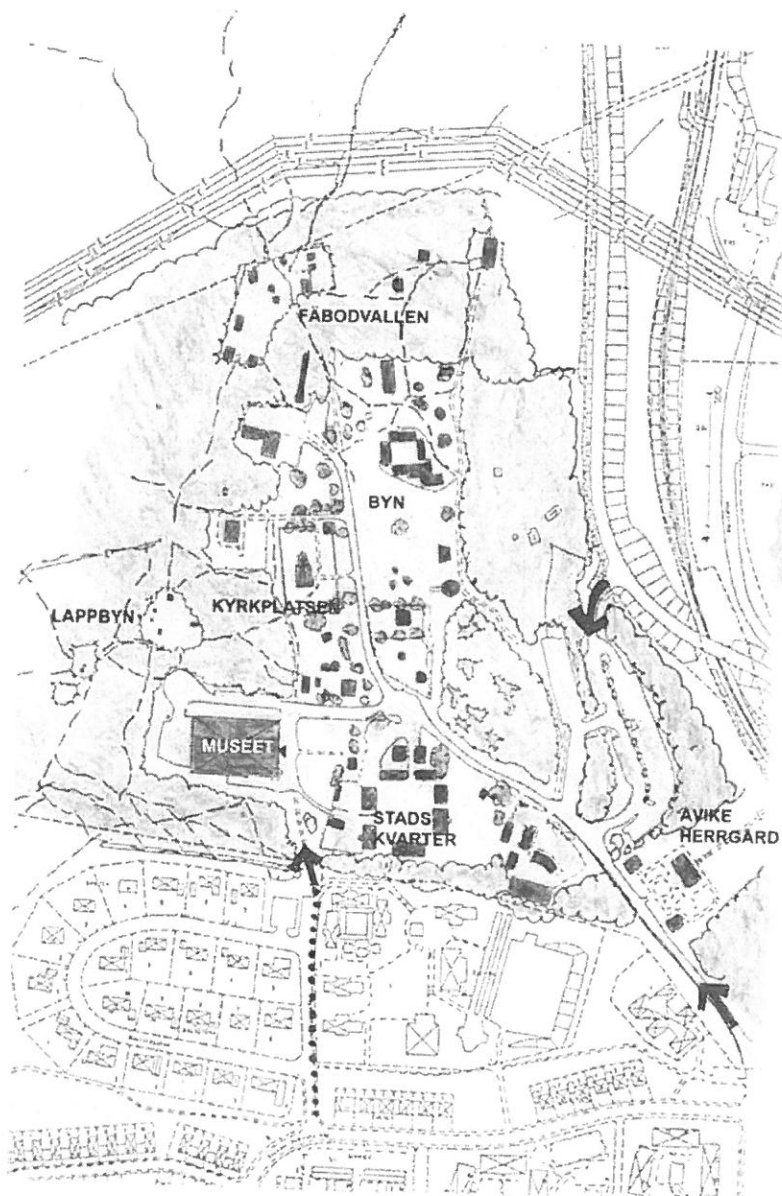
Inledning	2
Friluftsmuseet idag - inventering och analys	3
Vägen in: entréer, , vägar, parkeringar och stigar	
Karaktär: skogsmark och öppen mark	
Förslag	5
Ordna vägar och parkeringar	
Flytta upplagsytor och bygg nytt förråd	6
Skapa tydliga entreer och stigsystem	
Ge olika miljöer tydlig karaktär	7
Genomförande	12

Inledning

I samband med bygget av en ny scen på friluftsmuseets område aktualiserades en gammal önskan om att få ett program för utvecklingen av friluftsmuseet vad gäller markbehandling och rumslighet. Målet är att skapa god orienterbarhet och tillgänglighet. Vegetation och rumslighet ska stärka besökarnas upplevelser och underlätta för verksamheten vid friluftsmuseet.

Uppdraget har genomförts under 2007 av landskapsarkitekt LAR/MSA Bengt Schibbye, Schibbye Landskap AB. Beställare har varit Margaretha Bergvall, chef för verksamheten på friluftsmuseet. Inventeringar, analyser och förslag har diskuterats med friluftsmuseets personal flera gånger. Förslagen har presenterats vid en personalträff för hela länsmuseum samt för länsmuseum styrelse den 29 februari 2008.

Förslagen har i första hand varit inriktade på att med små åtgärder förädla det som redan finns. För att åtgärda vissa brister krävs dock större investeringar, och därför redovisas också en diskussion om hur området kan utvecklas som besöksmål. I nästa fas kan förslagen "rankas" i en prioriteringsordning, kalkyleras och budgeteras.

Översiktskarta. Entréer är markerade med pilar.

Samtliga benämningar är från Hellmans ursprungliga plan (med undantag för museet). Lappbyn kallas idag för samevistena, och benämningen Byn har fallit bort. Den har ersatts med gårdsnamnen Smedstorp, skolan, Ångermanlandsgården och Jämtlandsgården.

Friluftsmuseet idag - inventering och analys

Vägen in - entreer, vägar, parkering och stigar

För bilburna finns två entreer, den ursprungliga via Murbergsgatan och den nya via Hamnleden. Vägvisning finns för entrén via Hamnleden. Busshållplats finns i korsningen Th. Hellmans väg – Hästskogatan rakt söder om museet.

Parkeringen är tänkt att ske vid nya entrén, där det ursprungligen fanns närmare 100 P-platser. Den västra parkeringen fungerar idag som upplagsyta och materialförråd. Idag parkerar de flesta besökare längs vägen mot museet (ca 35 platser för besökare på två olika parkeringar) eller vid Spjutegården (ca 17 platser). Dessutom finns 4 gamla P-platser vid ingången till stadskvarteren (ej skyltade, men används ändå), samt 2 är handikapp-platser. Personalparkering finns på tre ställen: vid verkstäderna (ca 40 platser) och bakom museet (18 platser).

Friluftsmuseet saknar tydliga gränser. Entrén vid Hamnleden saknar visuell kontakt med friluftsmuseet, medan entren från Murbergsvägen har Åvike herrgård i fonden. Det är först i korsningen mellan de två entreerna som friluftsmuseet blir tydligt - även om parkerade bilar och vägar dominerar och döljer några av miljöerna. Orienteringen försvåras dessutom av bristande vägvisning.

Murberget saknar tydliga gränser - när är jag framme? Parkerade bilar döljer värdefulla miljöer.

De gående rör sig huvudsakligen längs bilvägarna. Omgivande skogar är också populära som strövområde för närboende, och stigarna i den skogklädda västra delen av friluftsmuseet är vältrampade. Stigarna är av växlande kvalitet, vilket gör det osäkert för rörelsehindrade att våga ge sig ut på dem.

Friluftsmuseet är sedan starten uppbyggd kring fem olika miljöer: Byn, Fäbodvallen med skogsmiljöer, Kyrkplatsen med prästgården, Lappbyn och Stadsbilden. Idag finns dessutom Museet som en viktig miljö. Vägarna är dragna mellan dessa, och det saknas en tydlig "slinga" för gående **genom** friluftsmuseets alla olika delar. Besökare uppger att de har svårt att hitta till olika aktiviteter: "var startar den guidade turen? Hur kommer man till Ångermanlandsgården?"

Karaktär: Skogsmark och öppen mark

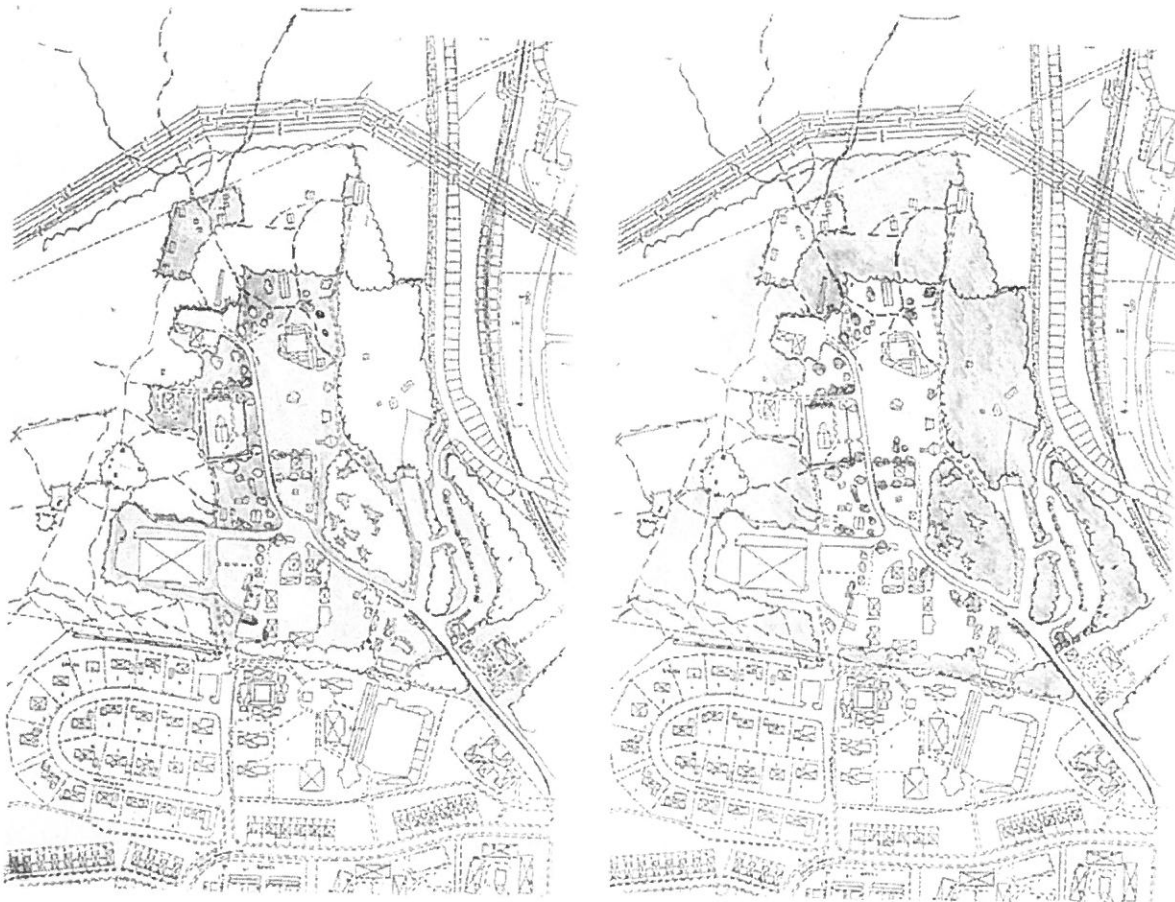
Hela Murberget är omgivet av trädridåer eller skogar. Skogstyperna varierar från glesa tall- och björkbestånd på hållmarkerna i väster till gran- och blandbestånd på rikare sedimentjordar med gomsilande grundvatten i öster, ner mot järnvägen. Mot skola och villabebyggelse i söder växer smala ridåer av företrädesvis medelålders lövträd. I öster är skogen påverkad av bete, vilket lett till

enskiktade bestånd. I norr dominerar täta, enskiktade granbestånd. Kring museet och anläggningarna i väster växer en luckig, ofra flerskiktad skog med gran och i högre terräng tall. Solitärträden kring gårdarna är nästan uteslutande gamla björkar, som snart måste ersättas.

De enskiktade bestånden i norr och öster är känsliga för stormar. I öster är skogen luckigare, vilket gör den mindre känslig. Dock kan tramp mm leda till röta i granbestånden. I söder har löridåerna vuxit upp och snart fungerar de inte som insynsskydd och lekplats längre. Vilken funktion ska de ha i framtiden?

Ett resultat av att skogen inte hanterats planmässigt är att tidigare utblickar från exempelvis prästgården och Spjutegården har vuxit igen.

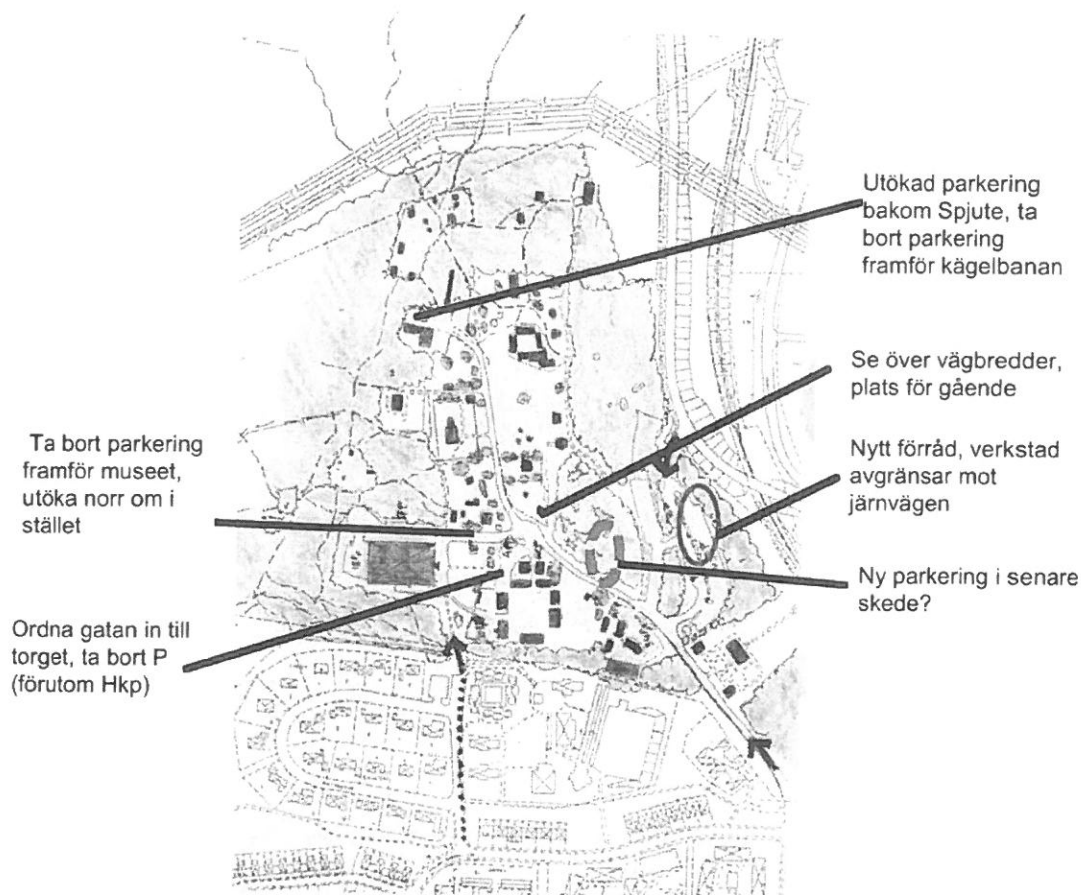
Fältskiktet domineras av klippta gräsytor. Kring kyrkstaden och väster om Jämtlandsgården har den tidigare skogsmarkens risvegetation med lingon och ljung sparats, men gräsen tar över mer och mer. I de betade delarna och mot skogen i öster dominerar långgräsytor, som nu är igenväxande med smågran och lövbuskar. Detsamma gäller gläntan kring fåbodvallen. Få av gårdarna har någon egentlig trädgård med buskar, perenner och annan odling. Vid prästgården, Åvike herrgård och i viss mån konferenshuset finns dock planteringar. Vägar, parkeringar och torgytor är grusade. Kring stadskvarteren saknas den markbehandling som var typisk för dessa miljöer: kullersten och gatsten.

Kartan t v redovisar fältskikt sommaren 2007. Det ljusgröna är klippta gräsmattor, mörkare grönt långgräsytor. De finns främst mot skogskanterna. Blomsterplanteringar (klargrönt) finns vid prästgården och Åvike herrgård. Kartan t h visar trädskiktet. Det röda är enskiktade granbestånd som är de svåraste att förnya utan att behöva kalavverka. De bruna områdena är betade enskiktade blandbestånd, det gula är flerskiktade bestånd. Rena lövbestånd samt solitärer är markerade med grönt.

Förslag

Ordna vägar och parkeringar

Kartan ovan redovisar huvudförslagen kring vägsystemet. De två bilentréerna behålles. Vägen till Spjutegården och Länsmuseet kan smaltas av. I stället behövs en trottoar (med granitkantsten) från Murbergsvägen till länsmuseet. Vägen från Stads kvarteret till Spjutegården är en "låg fartsgata" med fotgängare och bilar blandat, där farten får anpassas till de gående.

Korsningen vid stads kvarteret bör minskas ner och byggas om så att vägen till museet blir genomgående. Samtidigt justeras marknivåerna söder om vägen så att de parkeringsplatser som tagits bort också i praktiken ersätts med gräsmatta (se bild sid XX).

Parkeringarna framför museet tas bort, och marken ställs i ordning som gräsyta med en kantstensförsedd trottoar mot den smalare vägen. Bussar kan angöra och släppa av passagerare på vägen, och sedan parkera nere på stora parkeringen. I stället breddas parkeringen norr om museibyggnaden så att den blir dubbelsidig hela vägen upp till vändplanen. Gräsremsan mellan museet och vägen blir därmed något smalare, och ev. behöver diket kulverteras. Personalparkeringar behålles, men den nedre (vid verkstäderna) avgränsas med plank mot vägen för att minska insyn och förbättra orienteringen för besökare.

Parkeringen norr om Spjutegården breddas på motsvarande sätt så att den totalt blir 17 meter och därmed rymmer två rader bilar. Ytan framför kätgelbanan avgränsas så att den inte uppfattas och används som parkeringsplats.

Vid stora evenemang (som midsommarfirande och julmarknad) bör området stängas av och busstransporter ordnas från extern parkering. Så sker delvis även idag. Om det behövs ytterligare parkeringsytor, kan man överväga att använda delar av den betade hagen som tillfällig parkering. En del träd behöver tas bort och grästorven kan förstärkas med ett tunt lager grus, utan att området ändrar karaktär.

Parkeringen norr om museet kan utvidgas mot byggnaden så den blir dubbelsidig.

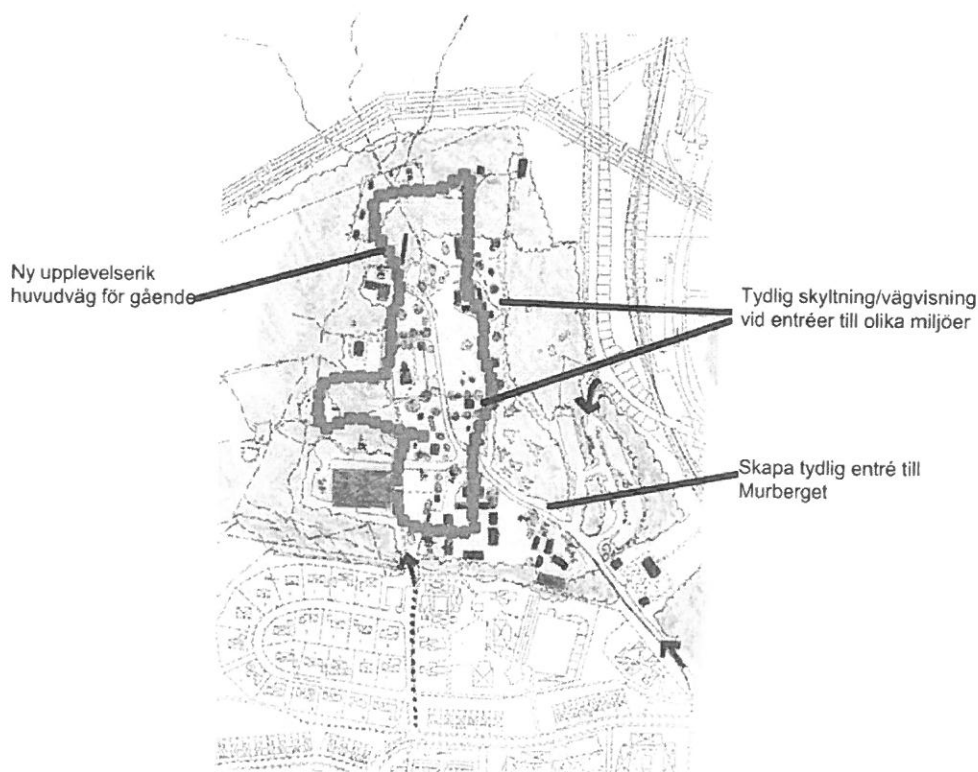

Flytta upplagsytor och bygg nytt förråd

På kartan redovisas också ett bra läge för nytt förråd: på nuvarande parkeringsytan mot järnvägen. Förrådet kan utföras som en ekonomibyggnad till Åvike herrgård, och avgränsas med plank mot vägen. Befintligt upplag flyttas till denna plats. Därmed förloras väldigt få parkeringsplatser, och den vackra färgatan upp mot Byn och scenen kan användas av besökare.

Skapa tydliga entréer och ordna ett stigsystem

Tydliga entréer och en väljord slinga genom friluftsmuseets olika delar är av central betydelse för att öka tillgänglighet och attraktion. På kartan redovisas ett förslag till sträckning, som passerar många viktiga gårdar och miljöer. Från denna slinga kan en god vägvisning leda till andra miljöer. Slingan utförs som en grusad gångväg, och kan markeras med exempelvis låga (max 50 cm) trästolpar. till denna slinga kan ett informationssystem knytas - det kan vara såväl skyltar som broschyrer eller annan kommunikationsteknik. Längs slingan ska också finnas sittmöjligheter - det kan vara en plank på två bockar, en stock eller en regelrätt bänk.

Grusad gångväg med lämplig bredd. Med stenmjöl i ytan förbättras tillgängligheten för röreslehindrade. Ett mörkt stenmaterial är att föredra. Högra bilden visar en skärning i grusigt material. Här ska torv från skogsmark föras på för att gynna en igenväxning med skogskaraktär. Påförande av torv krävs på flera ställen kring vägarna vid nya museet.

Entrén till Murberget föreslås ligga norr om den stora parkeringen och göras så tydlig att ingen tvekar. Här finns möjlighet att ta upp den historiska utformningen med kraftiga "grindstolpar", men nu utan sammanbindande överliggare. Ett annat alternativ är att flytta en byggnad som kan fungera som grindstuga till platsen.

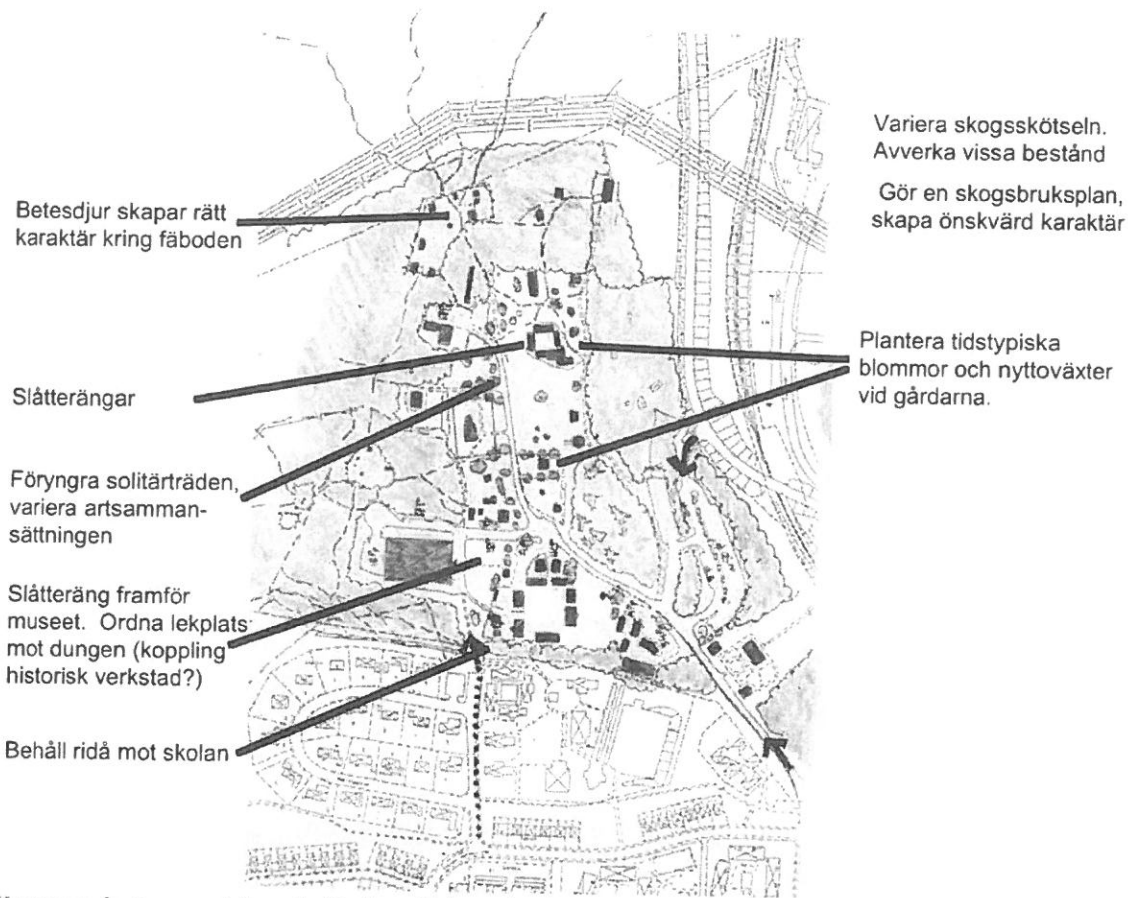
Detta tema med entréer kan utvecklas så att varje miljö också får en tydlig "markör". Det underlättar orientering och information om alla olika attraktioner på området.

Ge olika miljöer en tydlig karaktär

I ett friluftsmuseum kan byggnader och markbehandling samverka för att berika upplevelsen och underlätta berättandet och förståelsen för de olika miljöerna. Djurhållning är en viktig del av både markskötseln (främst bete) och upplevelsen. Denna medvetna hantering av omgivningen ligger till grund för förslagen om de olika delområdenas karaktärer. I följande avsnitt beskrivs små och stora förändringar som tillsammans kan öka områdets attraktivitet.

"Tänk lek" är en bra devis för attraktiva miljöer. Hur kan de olika miljöerna anpassas till fungera bra som lekmiljöer? Det behöver inte vara "lekplatser", det kan vara allt från lösa leksaker som ligger ute under dagtid på gårdstunet till lekstugor eller andra speciellt inordningställda arrangemang. Mulleverksamheten kräver en skogskaraktär, och har idag hittat en bra placering mellan Kyrkplatsen och museet.

Kartan redovisar en del av de förslag till förändrade karaktärer som kan åstadkommas med en förändrad skötsel och medveten återplantering.

Skogsridåer och bestånd byggs upp för att stärka verksamheten

Skogsridåer och skogsbryn är viktiga rumsavgränsare vid friluftsmuseet. Samtidigt är skogen viktig i vissa miljöer. Kring skogskojorna vill vi se uppväxt storskog, liksom runt fäbodvallen och skogs-samevistet. Bakom scenen utgör skogsbrynet en viktig "kuliss" som döljer värmeverket nedanför.

Samtliga dessa skogsbestånd måste skötas för att stärka verksamheterna. En skötselplan för skogen på Murberget måste upprättas snarast. Genom att skapa mer flerskiktade skogar ökar dess tolerans mot förändringar, och avverkningar kan göras genom medvetet uttag för att gynna viss återväxt.

De stora solitärträden inne bland gårdarna är idag i huvudsak äldre björkar med låg vitalitet. När dessa avverkas kan trädsortimentet utökas. Mot stadskvarteren rekommenderas ädlare lövträd som lönn och lind, vid några av gårdarna kan fruktträd planteras, och även asp, rönn och sälg kan användas.

På några ställen vore det en fördel att skapa utsikter. Det gäller framför allt runt kyrkan och klockstapeln samt utsikten från Spjutegården. Genom att hugga ur en öppning i skogen kan den ursprungliga havsutsikten från Spjute delvis återskapas.

Byn

De olika gårdarna ska ha planteringar och djurhållning som hör samman med deras historia. Vid *Smedstorpet* ska det finnas en liten täppa med köksväxter (inhägnad mot hönsen), rosor och vinbärsbuskar. *Skolan* ska ha en liten skolträdgård och en del av de överåriga björkarna ersätts med äppel- och körbärsträd.

Festplatsen med scenen ligger mitt i Byn, och här ska dagens karaktär bibehållas. Ett nytt hägn kan avgränsa mot *Ångermanlandsgården*, som kan utvecklas med linåker, humlegård och potatisland. Tidsypiska blommor kan också berika miljön och leda till bra samtal. Marken runt om sköts som vall, och höet hässjas. På gården kan det finnas höns och grisar. Marken ovanför *Jämtlandsgården* behöver sänkas och justeras för att ta bort den dikeskänsla som präglar dagens placering. Gården bör omges av slätterängar med enstaka björkar.

En "ljudläggning" av de olika miljöerna skulle berika upplevelsen. Det kan vara ljud från verksamheter, kor som råmar i lagårn osv.

*Smedstorpet mot rundlogen. Tydligare markering av de olika miljöerna och tidstypiskt växtmaterial skulle berika miljön. När ett nytt huvudstråk etableras behövs en grind i staketet som omger skoltomten. Om rep-
slagerihuset flyttas hit skapas förutsättningar för ytterligare en aktivitet.*

Fäbodvallen

Den röjda ytan runt stugorna är på väg att växa igen. Ett intensivt bete skulle gynna gräsväxten och skapa en tydligare fäbodkaraktär. Att ha djur på fäboden är mycket önskvärt och får eller getter vore möjligt.

Kyrkplatsen och prästgården

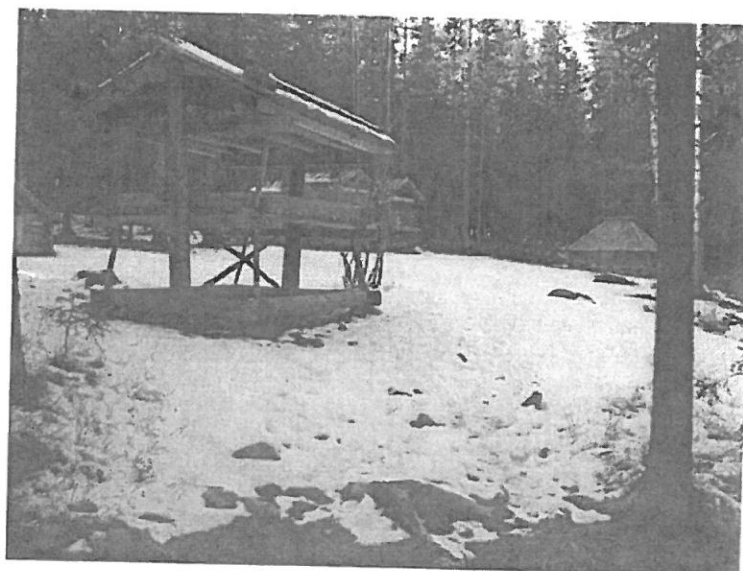
Prästgårdens trädgård är välskött genom samarbetet med trädgårdsföreningen. Med tanke på verksamheten skulle ett trädgårdsland med köks- och kryddväxter vara välkommet.

Björkarna runt kyrkan och klockstapeln behöver förnyngas. Här kan en förändring av träslag vara motiverad och rönn eller oxel skulle kunna passa.

Samevistena

Miljön kring skogssamevistet är bra, och det viktiga är att behålla den flerskiktade skogen mellan vistet och museets vägar. Kring fjällsamevistet bör all gran tas bort, och huvuddelen av de stora raka tallarna. Med den björk, rönn och knotiga tallar som står där kan föreställningen av ett fjällviste bli tydligare.

Museet

Genom flytten av parkeringarna skapas förutsättningar för att skapa den "ängsentré" som en gång varit avsikten. Men det är också tänkbart att skapa en annan karaktär: en kortklippt gräsyta som inbjuder till lek i labyrinten, där stenarna flyttats ihop närmare entren så de inbjuder till att hoppa på, och i borte södra delen en mer ordnad lekverksamhet, helst i samråd med historisk verkstad.

Entrén till museet känns ödslig och oklar. En plan bör göras som reglerar körytor, trottoarer och övriga ytor och som skapar en värdigare och trivsammare plats.

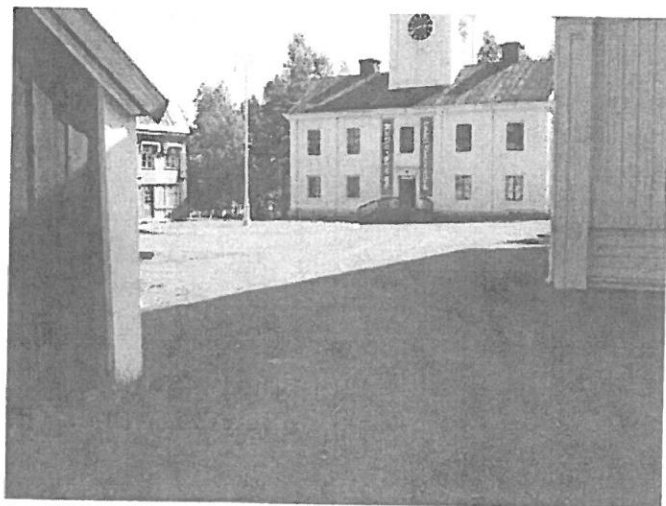
Gångvägen rakt över gräsytan ner mot stadskvarteret behövs ej och bör tas bort. Förbindelsen finns från torget.

Stadskvarteret

Stadskvarterets markbehandling är inte "stadsmässig". Det gäller främst torgytan som bör vara stensatt. Det är också tråkigt att det liv och verksamheter som finns inte vänds mot utan från torget.

Stadskvarterets koppling till vägen mot museet är oklar. Genom en föreslagna trottoaren med kantsten skulle gränsen tydliggöras. Stråket mot torget kan förstärkas om Rysstugan flyttas ner till den tidigare parkeringsplatsen.

Genomförande

Detta program kan ligga till grund för flera olika verksamheter. Vissa delar kan genomföras omedelbart genom förändrad skötsel, trädplantering, skogsvård och insatser med egen personal. Andra delar kräver viss projektering innan de kan genomföras. Åtgärderna kommer att kosta pengar, och då kan programmet fungera som enkelt underlag för kalkylering och budgetering.

2007-05-02

350/07

Schibbye Landskap AB
Gånsvik 186
871 93 Härnösand

Beställning av program för mark och miljö med anledning av ny utescen
på Murberget

Länsmuseet Västernorrland beställer härmed program för mark och miljö enligt Er
offert 2007-02-01. Arbetet skall utföras i samråd med undertecknad samt
avdelningscheferna Margareta Bergvall och Curt Nordlander.

Bengt Edgren
Landsantikvarie